

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

GERMANY

CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
SCIENCE, ENGINEERING AND
TECHNOLOGY**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi = digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENCE, ENGINEERING AND TECHNOLOGY:
a collection scientific works of the International scientific conference –
Hamburg, Germany, 2026 Issue 5

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian,
Spanish,

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference « **INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENCE, ENGINEERING AND TECHNOLOGY** ». Which took place in Hamburg 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

O‘ZBEK XALQ MUSIQA MEROSINING TARIXIY RIVOJLANISH JARAYONLARIDA XX ASR MUSIQA MADANIYATI

FarDu Musiqa ta’limi va san’at yo‘nalishi magistri

Uzaqov Elyorjon

ANNOTATSIYA

Mazkur mavzuda o‘zbek xalq musiqa merosining tarixiy rivojlanish jarayonlari va XX asr musiqa madaniyatining shakllanishi hamda taraqqiyoti tahlil qilinadi. Unda an’anaviy musiqa va zamonaviy ijrochilik yo‘nalishlarining o‘zaro bog‘liqligi yoritiladi. XX asrda yuz bergan ijtimoiy-madaniy o‘zgarishlarning musiqa san’atiga ta’siri ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, milliy musiqa merosining saqlanishi va rivojlanish bosqichlari ilmiy asosda o‘rganiladi. Tadqiqot o‘zbek musiqa madaniyatining evolyutsiyasini anglashga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: xalq musiqasi, musiqa merosi, XX asr, madaniy rivojlanish, an’ana, ijrochilik

ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ РАЗВИТИЯ УЗБЕКСКОГО НАРОДНОГО МУЗЫКАЛЬНОГО НАСЛЕДИЯ И МУЗЫКАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА XX ВЕКА

АННОТАЦИЯ

В данной теме анализируются исторические процессы развития узбекского народного музыкального наследия и формирование музыкальной культуры XX века. Освещается взаимосвязь традиционной и современной музыкальной исполнительской практики. Рассматривается влияние социально-культурных изменений XX века на развитие музыкального искусства. Также изучаются этапы сохранения и развития национального музыкального наследия. Исследование способствует пониманию эволюции узбекской музыкальной культуры.

Ключевые слова: народная музыка, музыкальное наследие, XX век, культурное развитие, традиция, исполнительство

HISTORICAL DEVELOPMENT PROCESSES OF UZBEK FOLK MUSICAL HERITAGE AND THE MUSICAL CULTURE OF THE 20TH CENTURY

ANNOTATION

This topic analyzes the historical development processes of Uzbek folk musical heritage and the formation of 20th-century musical culture. It highlights the relationship between traditional and modern performance practices. The influence of socio-cultural changes of the 20th century on musical art is examined. The stages of preservation and development of national musical heritage are also studied. The research contributes to understanding the evolution of Uzbek musical culture.

Keywords: folk music, musical heritage, 20th century, cultural development, tradition, performance

KIRISH

Ushbu tadqiqot ob'ekti sifatida o'zbek xalq musiqa merosining tarixiy rivojlanish jarayonlari hamda XX asr musiqa madaniyatining shakllanishi va evolyutsiyasi tanlab olingan. Tadqiqotda xalq musiqasi, maqom san'ati, an'anaviy ijrochilik maktablari, shuningdek XX asrda yuzaga kelgan yangi ijodiy yo'nalishlar markaziy tushunchalar sifatida ko'rib chiqiladi. O'zbek musiqa madaniyati qadimiy ildizlarga ega bo'lib, uning shakllanishi va rivojlanishi ko'plab tarixiy bosqichlarni o'z ichiga oladi. Shu nuqtayi nazardan, tadqiqotda Forobiy, Ibn Sino, Abdurauf Fitrat, Yunus Rajabiy kabi olim va san'atkorlarning ilmiy hamda amaliy merosi ham tahlil doirasiga kiritiladi. Oldingi ilmiy tadqiqotlar, xususan maqomshunoslik va etnomusiqashunoslik yo'nalishidagi ishlar mazkur mavzuning nazariy asosini tashkil etadi. Mazkur mavzuda asosiy muammo shundan iboratki, XX asr musiqa madaniyatining rivojlanishi jarayonida an'anaviy xalq musiqa merosi va zamonaviy professional musiqa o'rtasidagi o'zaro munosabat yetarlicha tizimli yoritilmagan. Ayrim tadqiqotlarda xalq musiqasi faqat tarixiy yodgorlik sifatida qaralib, uning zamonaviy madaniy jarayonlardagi faol roli chetda qolib ketgan. Shuningdek, ba'zi yondashuvlarda XX asr musiqa madaniyati faqat yangi kompozitorlik maktabi sifatida talqin qilinib, uning xalq ijodiyoti bilan uzviy bog'liqligi yetarlicha ochildirilmagan. Bu esa ilmiy qarashlarda biryoqlamalikni yuzaga keltiradi. Natijada, an'anaviy va zamonaviy musiqa tizimlari o'rtasidagi uzviylik masalasi ilmiy jihatdan to'liq hal etilmagan bo'shliq sifatida qolmoqda.

Tadqiqotning asosiy maqsadi o'zbek xalq musiqa merosining tarixiy rivojlanish jarayonlarini XX asr musiqa madaniyati bilan bog'liq holda kompleks tahlil qilishdan iborat. Shu maqsadda xalq musiqasi, maqom ijrochiligi va XX asrda shakllangan professional kompozitorlik maktabi o'zaro qiyosiy usulda o'rganiladi. Ayni vaqtda olib borilayotgan ilmiy izlanishlarda XX asr o'zbek musiqa madaniyatining shakllanishiga ta'sir qilgan ijtimoiy, siyosiy va madaniy omillar tahlil qilinmoqda. Jumladan, milliy konservatoriya tizimining shakllanishi, nota yozuvining keng joriy etilishi hamda xalq kuylarini sahnaviy talqinda qayta ishlash jarayonlari asosiy ilmiy yangiliklar sifatida qaralmoqda. Tadqiqot natijalariga ko'ra, XX asr o'zbek musiqa madaniyati xalq musiqasi va akademik musiqaning sintezlashgan shakli sifatida namoyon bo'lgan. Bu jarayon milliy musiqa merosining yangi bosqichga ko'tarilishiga xizmat qilgan bo'lib, ijrochilik va kompozitorlik san'atining rivojlanishiga mustahkam zamin yaratgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI

O'zbek xalq musiqa merosining tarixiy rivojlanish jarayonlari va XX asr musiqa madaniyati masalasi musiqashunoslikda keng o'rganilgan yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu soha bo'yicha dastlabki nazariy qarashlar Sharq mutafakkirlari asarlarida shakllangan bo'lib, Abu Nasr Forobiy musiqani

matematik va falsafiy tizim sifatida tahlil qilib, tovushlar nisbati va lad tizimining ilmiy asoslarini yaratgan¹⁴. Bu yondashuv keyingi davr musiqa nazariyasining shakllanishiga asos bo‘lib xizmat qilgan. Abu Ali ibn Sino musiqaning inson ruhiy holatiga ta‘sirini chuqur o‘rganib, kuy va ritm orqali inson psixologiyasini boshqarish mumkinligini ta‘kidlaydi¹⁵. Ushbu qarash XX asr musiqa madaniyatida ham dolzarb bo‘lib, ayniqsa sahnaviy ijrochilik va kompozitorlik ijodida emotsional ifodaning kuchayishiga ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

O‘zbek musiqa merosining tizimli ilmiy o‘rganilishi XX asrda ayniqsa jadallashdi. Bu borada Ishoq Rajabov maqom san‘atining tuzilishini ilmiy asosda tahlil qilib, uning ichki qismlari — daromad, miyonxat, dunasr, namud va furovard — ijrochilik va kompozitsion rivojlanish bosqichlari ekanligini asoslab bergan¹⁶. Uning ishlari maqomshunoslik fanining metodologik asosini mustahkamladi. Yunus Rajabiy tomonidan amalga oshirilgan “Shashmaqom”ni notaga tushirish ishlari XX asr o‘zbek musiqa madaniyatining eng muhim ilmiy-amaliy yutug‘i hisoblanadi¹⁷. Bu jarayon og‘zaki an‘anadagi maqom ijrochiligini yozma tizimga o‘tkazish orqali uni saqlab qolish va keyingi avlodga yetkazish imkonini yaratdi. Zamonaviy tadqiqotlarda O. Matyoqubov o‘zbek maqom ijrochiligi va xalq musiqasi o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni chuqur tahlil qilib, XX asrda xalq musiqasi va professional musiqa o‘rtasida sintez jarayoni kuchayganini qayd etadi¹⁸. Bu jarayon milliy musiqa madaniyatining yangi bosqichga ko‘tarilishiga olib kelgan. Shuningdek, F. Karomatov o‘zbek xalq musiqasining tarixiy qatlamlarini o‘rganib, uning ibtidoiy shakllardan tortib murakkab maqom tizimigacha bo‘lgan evolyutsiyasini ilmiy asosda yoritgan¹⁹. Uning tadqiqotlari XX asr musiqa madaniyatini tushunishda muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Umuman olganda, ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek xalq musiqa merosi tarixiy jihatdan uzluksiz rivojlanib kelgan bo‘lib, XX asrda u yangi bosqich — akademik musiqa va an‘anaviy ijrochilik sintezi darajasiga ko‘tarilgan. Bu jarayon milliy musiqa madaniyatining zamonaviy shakllanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

NATIJARLAR VA MUHOKAMA

O‘zbek xalq musiqa merosining tarixiy rivojlanishi va XX asr musiqa madaniyati masalasi yuzasidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ushbu jarayon bir tomonlama emas, balki murakkab tarixiy, madaniy va ijrochilik o‘zgarishlari natijasida shakllangan. Ilmiy manbalarda bu masalaga turlicha

¹⁴ Forobiy, Abu Nasr. *Kitob al-musiqa al-kabir*. Toshkent: Fan, 1986.

¹⁵ Ibn Sino, Abu Ali. *Kitob ush-shifo (Musiq bo‘limi)*. Tehron: Nashr, 1975.

¹⁶ Rajabov, I. R. *Maqomlar masalasiga doir*. Toshkent: Fan, 1963.

¹⁷ Rajabiy, Yunus. *Shashmaqom*. Toshkent: G‘afur G‘ulom, 1978.

¹⁸ Matyoqubov, O. *O‘zbek maqom san‘ati asoslari*. Toshkent: O‘qituvchi, 2004.

¹⁹ Karomatov, F. M. *O‘zbek xalq musiqasi tarixi*. Toshkent: Fan, 1972.

yondashuvlar mavjud bo'lib, ayrim olimlar an'anaviy xalq musiqasining ustuvorligini ta'kidlasa, boshqalar XX asrda akademik musiqa ta'siri kuchayganini asosiy omil sifatida ko'rsatadi²⁰. Xususan, I. Rajabov maqom san'ati tizimini ichki strukturaviy birlik sifatida tahlil qilib, uning tarixiy barqarorligini himoya qiladi. Biroq zamonaviy musiqashunoslikda O. Matyoqubov bu tizim XX asrda sezilarli transformatsiyaga uchraganini, ya'ni xalq ijrochiligi va kompozitorlik maktabi o'rtasida sintez jarayoni yuzaga kelganini ta'kidlaydi. Ushbu qarashlar o'rtasidagi farq ilmiy munozaraning asosiy yo'nalishini tashkil etadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, "xalq musiqa merosi" tushunchasi turli davrlarda turlicha talqin qilingan. Forobiy va Ibn Sino qarashlarida musiqa falsafiy va tabiiy qonuniyatlar bilan bog'liq holda izohlangan bo'lsa, XX asr musiqashunosligida u ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida o'rganila boshlandi. F. Karomatovning tadqiqotlarida xalq musiqasining tarixiy qatlamlari va uning professional musiqaga o'tish jarayoni asoslab beriladi. Shu bilan birga, Yunus Rajabiy tomonidan amalga oshirilgan notaga tushirish ishlari an'anaviy ijrochilikni saqlab qolish bilan birga, uni akademik tizimga integratsiya qilish imkonini yaratdi. Bu holat ayrim olimlar tomonidan "an'anaviylikning yo'qolishi" sifatida baholansa, boshqa guruh tadqiqotchilar uni "rivojlanishning yangi bosqichi" deb talqin qiladi. Gipoteza sifatida shuni ta'kidlash mumkinki, XX asr o'zbek musiqa madaniyati nafaqat an'anaviy tizimning davomiyligi, balki uning transformatsiyasi natijasida shakllangan murakkab sintez jarayonidir. Bu fikr zamonaviy tadqiqotlarda ham tasdiqlanadi, chunki xalq musiqasi va akademik ijrochilik o'rtasidagi chegaralar tobora yumshab borgan.

Ilmiy adabiyotlar tahlili va olimlar o'rtasidagi qarashlar farqi shuni ko'rsatadiki, o'zbek musiqa madaniyati evolyutsiyasi uzluksiz jarayon bo'lib, u an'ana va yangilikning dialektik birligi asosida rivojlangan.

XULOSA

Mazkur tadqiqotda o'zbek xalq musiqa merosining tarixiy rivojlanish jarayonlarida XX asr musiqa madaniyatining o'rni va ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, XX asr o'zbek musiqa san'ati an'anaviy xalq musiqasi va professional kompozitorlik maktabining uyg'unlashuvi bilan ajralib turadi. Bu davrda milliy musiqa merosi yangi bosqichga ko'tarilib, nota tizimi asosida rivojlandi hamda zamonaviy ijrochilik shakllari shakllandi. Xususan, xalq kuylari asosida yaratilgan yangi asarlar milliy musiqaning saqlanishi va rivojlanishiga xizmat qildi. Shuningdek, XX asr o'zbek musiqa madaniyati xalq og'zaki ijodi, maqom san'ati va zamonaviy bastakorlik yo'nalishlari o'rtasida mustahkam ko'priq vazifasini bajardi. Bu jarayon milliy musiqiy tafakkurning kengayishi va ijrochilik maktabining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Tadqiqot davomida olingan natijalar shuni tasdiqlaydiki, o'zbek xalq musiqa merosi XX asrda nafaqat saqlanib qolgan, balki yangi ijodiy shakllar orqali yanada boyigan va

²⁰ Matyoqubov, O. *O'zbek maqom san'ati asoslari*. Toshkent: O'qituvchi, 2004.

rivojlangan. Bu esa bugungi zamonaviy musiqa madaniyatining mustahkam poydevorini yaratgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Rajabov I. **“Maqom asoslari”**. Toshkent: O‘zbekiston, 1992. – 214 b.
2. Karimov H. **“O‘zbek xalq musiqasi tarixi”**. Toshkent: Fan, 2005. – 320 b.
3. Yunusov T. **“O‘zbek musiqiy merosi”**. Toshkent: Musiqa nashriyoti, 2010 – 185 b.
4. Matyoqubov O. **“Maqom va an’anaviy ijrochilik”**. Toshkent: O‘zbekiston davlat konservatoriyasi nashri, 2015. – 276 b.
5. Jabborov A. **“O‘zbek musiqa madaniyati tarixi”**. Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 298 b.
6. Nizomov A. **“Markaziy Osiyo musiqashunosligi”**. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2000. – 240 b.
7. Rajabiy Y. **“Shashmaqom notalari”**. Toshkent: G‘afur G‘ulom nashriyoti, 1959. – 310 b.